3.8.2. Vabatahtlikud ja kodanikuühendused

Ohtudeks ja kriisiolukordadeks valmistumine ja nende lahendamine ei tugine üksnes riigiasutustele, kohalikele omavalitsustele ja ettevõtetele. Laia riigikaitse põhimõttest lähtudes on oluline roll ka vabatahtlikel, kodanikuühendustel, kogukondadel ja teistel ühiskonnaliikmetel. Nende panus aitab tugevdada kogukondade vastupanuvõimet, toetada elanikkonnakaitset ning täiendada riigi ja kohalike omavalitsuste võimekust kriisiolukordade lahendamisel.

Kriisiolukorras täiendavad need kolm tasandit üksteist: riiklikku süsteemi lõimitud vabatahtlikud pakuvad väljaõpetatud ja juhitud võimekust, kodanikuühendused ja kogukonnad aitavad mobiliseerida kohalikku ressurssi ning välkvabatahtlikud võimaldavad vajaduse korral kiiresti kaasata täiendavat abi.

Riiklikku süsteemi lõimitud vabatahtlikud

Eestis tegutseb hulk vabatahtlikel põhinevaid organisatsioone, mis on juba rahuajal seotud riigi julgeoleku, päästevõimekuse ja elanikkonnakaitse toetamisega. Kaitseliit, näiteks Naiskodukaitse, Noored Kotkad ja Kodutütred; siseturvalisuse vabatahtlikud näiteks vabatahtlikud päästjad, vabatahtlikud merepäästjad, abipolitseinikud; sotsiaalvaldkonna vabatahtlikud näiteks ohvriabi vabatahtlikud ning teised vabatahtlikud, kes osalevad riigi toetamisel kindla väljaõppe ja juhtimissüsteemi alusel. Riigi vaates on tegemist koolitatud ressursiga, mida kasutatakse nii igapäevaste sündmuste lahendamisel kui ka kriisiolukorra korral.

Nende tugevuseks on väljaõpe, praktiline kogemus, teadaolev juhtimisahel ning koostööharjumus riigiasutustega. Kriisiolukorras võivad nad toetada näiteks elanike teavitamist, avaliku korra tagamist, päästetöid, evakuatsiooni, abi jagamist või muid elanikkonnakaitse tegevusi.

Osa vabatahtlikke on Eesti õigusruumis otseselt lõimitud riigi kriisireageerimise süsteemi. Näiteks näevad päästeseadus ja politsei ja piirivalve seadus ette vabatahtlike kaasamise pääste-, merepääste- ning teatud politseiliste ülesannete täitmisse. Sellised vabatahtlikud tegutsevad väljaõppe saanud, ette valmistatud ja juhitud ressursina ning võivad kriisiolukorras toetada kutselisi teenistujaid nii sündmuste lahendamisel kui ka elanikkonnakaitse tegevustes. Nende roll erineb tavapärasest vabatahtlikust tegevusest selle poolest, et ülesanded, koostöö ja juhtimine on eelnevalt läbi harjutatud ning integreeritud asjaomase asutuse tegevusse.

Kust saada lisainfot?

1. Kaitseliit – **https://www.kaitseliit.ee**
2. Naiskodukaitse – **https://www.naiskodukaitse.ee**
3. Kodutütred – **https://kodututred.ee**
4. Noored Kotkad – **https://nooredkotkad.ee**
5. Siseturvalisuse vabatahtlikud (abipolitseinikud, vabatahtlikud päästjad, merepäästjad, abidemineerijad, Häirekeskuse vabatahtlikud) – **https://siseturvalisus.ee/vabatahtlik**

6. Kriisiveeb: „Igaühe roll kriisis: tegutsemine vabatahtlikuna" – **https://www.kriis.ee/kriisideks-valmistumine-eestis/igauhe-roll-kriisis-tegutsemine-vabatahtlikuna**

Kodanikuühendused, vabatahtlikud ja kogukondlikud võrgustikud
Lisaks organiseeritud vabatahtlikele on oluline roll mittetulundusühingutel, kogudustel, heategevusorganisatsioonidel ja teistel kogukonnaühendustel. Kohalikud võrgustikud tunnevad sageli kõige paremini oma piirkonna inimesi, vajadusi ja haavatavaid sihtrühmi ning võivad aidata jõuda inimesteni, kes vajavad abi, kuid kelle vajadused ei pruugi ametiasutustele kohe nähtavad olla.

Kodanikuühendused võivad ohu, sündmuse või kriisiolukorra korral ajal toetada humanitaarabi korraldamist, pakkuda psühhosotsiaalset tuge, aidata kaasa kogukondade teavitamisele, vahendada vabatahtlikke, toetada evakueerituid või pakkuda kasutamiseks hooneid ja muid ressursse. Oluline koostööpartner on Eesti Punane Rist, kes saab oma vabatahtlike võrgustiku ja rahvusvahelise Punase Risti liikumise kaudu toetada muu hulgas esmaabi, humanitaarabi ja sündmusest või kriisiolukorrast mõjutatud inimeste kannatanud inimeste abistamist. KORKS-i seletuskiri näeb samuti ette kohalike võrgustike, koguduste ja aktiivsete kogukonnaliikmete kaasamise kriisivalmidusse ja kriisiolukordade lahendamisse.

Viimaste aastate ulatuslikud sündmused on näidanud, et kogukondlik valmisolek ei sõltu üksnes organisatsioonidest, vaid ka inimestevahelistest võrgustikest ja koostöösuhetest. COVID-19 pandeemia ajal aitasid kogukonnad märgata abivajajaid, korraldada ravimite ja esmatarbekaupade kättesaamist ning vähendada sotsiaalse isolatsiooni mõju. Ukraina sõja järel Eestisse saabunud sõjapõgenike vastuvõtmisel toetasid vabatahtlikud, kogudused, kohalikud algatused, ettevõtted ja kogukonnad riigi ning kohalike omavalitsuste tegevust, pakkudes majutust, transporti, tõlkeabi, humanitaarabi ja muud praktilist tuge. Need kogemused kinnitavad, et ulatuslike sündmuste korral ajal muutuvad oluliseks mitte ainult ametlikud organisatsioonid, vaid ka kogukondlikud võrgustikud ja inimeste valmisolek üksteist toetada.

Kogukondliku valmisoleku hea näide on Naabrivalve liikumine, samuti küla- ja asumiseltsid, korteriühistud ning muud kohalikud võrgustikud. Selliste võrgustike väärtus seisneb selles, et inimesed tunnevad üksteist juba tavaolukorras, oskavad infot jagada, märgata abi vajavaid inimesi ning vajadusel korraldada vastastikust abi. Rahvusvahelised uuringud ja kriisivalmiduse käsitlused rõhutavad, et kogukonnad, kus inimesed tunnevad üksteist ning toimivad koostöövõrgustikud, tulevad häirete ja ulatuslike sündmustega paremini toime ning taastuvad neist kiiremini .

Välkvabatahtlikud

Kriisiolukordades on sageli valmis appi tulema ka inimesed, kes ei kuulu ühtegi organisatsiooni ega ole eelneva väljaõppega. Rahvusvahelises kirjanduses nimetatakse neid sageli spontaanseks või esilekerkivaks vabatahtlikuks (ingl *spontaneous* või *emergent volunteer*), Eesti kontekstis võib kasutada ka mõistet välkvabatahtlik.

Selliste vabatahtlike panust võis näha näiteks Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmise ajal, mil inimesed pakkusid omal algatusel transporti, majutust, toitu, tõlkeabi ja muud tuge. Välkvabatahtlikud võivad olla ulatusliku sündmuse või kriisiolukorra korral väärtuslik lisajõud, kuid nende panustamine vajab üldjuhul

koordineerimist, et abi jõuaks sinna, kus seda kõige enam vajatakse ega tekiks täiendavat koormust olukorda lahendavatele asutustele. Vabatahtlikkuse uuringud on rõhutanud, et vabatahtlikkust ei saa vajaduse tekkimisel nullist üles ehitada, vaid selleks peavad koostöömudelid ja võrgustikud olema eelnevalt läbi mõeldud.

Vabatahtlike kaasamine tuleks läbi mõelda juba valmistumisel. Kriisiplaani koostamisel saab asutus hinnata, milliste ülesannete täitmisel võib vabatahtlike abi vaja minna ning kuidas nende kaasamine, juhendamine ja tegevuse koordineerimine korraldada. Võimaluse korral tasub juba tavaajal luua kontaktid oma valdkonda panustada soovivate vabatahtlike ja organisatsioonidega ning leppida kokku koostöö põhimõtted. Nii on ohu või sündmuse korral olemas parem ülevaade võimalikust lisaressursist ning vabatahtlike abi saab kiiremini ja eesmärgipärasemalt kasutada..

Mida võiksid vabatahtlikud ja ühendused ette valmistada?

Kriisivalmiduse suurendamiseks võiksid vabatahtlikud organisatsioonid ja kogukonnaühendused läbi mõelda järgmised küsimused:

1. millist abi, teadmisi, oskusi või ressursse on võimalik ohu, sündmuse või kriisiolukorra korral pakkuda;
2. kuidas võetakse kiiresti ühendust liikmete või vabatahtlikega;
3. milliste asutuste või organisatsioonidega tehakse koostööd;
4. kes vastutab organisatsiooni tegevuse koordineerimise eest ohu, sündmuse või kriisiolukorra korral ajal;
5. kuidas tagatakse vabatahtlike turvalisus ja toimetulek;
6. kuidas saab organisatsioon toetada kogukonna haavatavamaid liikmeid.

Kriisivalmidus ei tähenda üksnes riiklike võimete arendamist. Sama oluline on kogukondlik valmisolek, inimeste omavaheline usaldus ning valmisolek üksteist aidata. Mida tugevamad on vabatahtlike võrgustikud ja kodanikuühiskond, seda vastupidavam on kogu ühiskond.

Ulatusliku sündmuse või kriisiolukorra korral on kõige väärtuslikumad vabatahtlikud, kogukonnad ja organisatsioonid, kes on omavahel tuttavad, läbi harjutanud koostööd ning mõelnud võimaliku rolli läbi juba tavaolukorras. Seetõttu on kriisivalmiduse suurendamine vabatahtliku tegevuse kaudu üks praktilisemaid viise panustada nii oma kogukonna kui ka kogu Eesti vastupidavusse.

Viimati uuendatud 17.09.2026